VALTIONEUVOSTON KANSLIA
STATSRÅDETS KANSLI

Muistio

Kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin työryhmän 6. kokous

Aika: perjantai 26.5.2023, klo 9:00-12:00
Paikka: Helsinki, Mariankatu 9, nh. Jakovara

Valtiosihteeri Vesa Vuorenkoski, puheenjohtaja, VNK
Pamela Sarasmo, siht., OM
Corinna Tammenmaa, OM
Laila Vihersaari-Johnston, siht., VNK
Taina Kulmala, VNK
Tea Hoffrén, STM
Juha Luomala STM
Markku Jokinen, Kuurojen Liitto
Laura Pajunen, Kuurojen Liitto
Risto Hoikkanen, Suomen Kuurosokeat ry
Salla Fagerström, Suomen Kuurojen Historiaseura ry
Aarne Pirkola, Suomen Kuurosokeat ry
~~Magdalena Kintopf-Huuhka, Finlandssvenska teckenspråkiga rf~~

Tulkkaus:
Mira Suomela, Osuuskunta Via
Susanna Söderlund, Kuurojen Liitto
Karoliina Franck, Kuurojen Liitto
Päivi Masih, Osuuskunta Via
Ellen Hoang, Osuuskunta Via
Salla Kuusinen, Osuuskunta Via
Maria Jäppinen, Lyra palvelut

Muut:
Touko Ylitolonen, OM

ASIALISTA

1. Kokouksen avaus ja esityslista

Kokous avattiin klo 9.05. Puheenjohtaja aloitti kertomalla, että ajatuksen tasolla on käyty läpi miten tulevaa hallitusta voisi lähestyä. Tällä hetkellä ajatuksena on, että laaditaan totuus- ja sovintoprosessille mandaattiasiakirja, josta kävisi ilmi valtion ja yhteisön yhteinen näkemys siitä, miten prosessia viedään eteenpäin. Lisäksi

laadittaisiin sihteeristön asettamispäätös, jonka liitteeksi edellä mainittu mandaatti sisällytettäisiin.

Päätettiin yhteisön toiveesta, että vertaillaan järjestöjen esittämää mallia ja valtioneuvoston mallia keskenään ennen kuin katsotaan mandaatti- ja asettamispäätösluonnoksia.

Yhteisö kertoi kokouksen aluksi teatteri Totin toteuttamasta näytelmästä *Rakkaus kenkälaatikossa*, jonka vastaanotto oli ollut vahva. Tietoisuuden lisääminen teatterin keinoin koettiin yleisesti erityisen toimivaksi ja hyväksi työryhmässä. Kuten teatterikokemus on osoittanut, kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin taustalla on yhteisön traumaattisia kokemuksia. Yhteisö muistutti, että prosessin kaavailema psykososiaalinen tuki tulee suunnitella tarkoin, sillä prosessin aikana näitä traumaattisia kokemuksia nostetaan esiin. Yhteisöstä todettiin, että kyseessä on monivuotinen prosessi ennen kuin kaikki pääsevät psykososiaalisen tuen piiriin. Tervehtyminen pitää olla käynnissä ennen kuin anteeksipyyntöä voidaan ottaa vastaan.

2. Keskustelua mallista

Yhteisö nosti esille kysymyksen riippumattomuudesta. Mallissa tuodaan esille riippumattomuutta, mutta mitä se oikeastaan tarkoittaa tässä asiayhteydessä? Takaako seurantaryhmä riippumattomuuden? Ideana varmasti on, että riippumattomuudella turvataan sitä, ettei valtio tai mikään intressiryhmä pysty liikaa puuttumaan prosessiin. Samalla täytyy kuitenkin pystyä varmistamaan, että vuorovaikutus pysyy jatkuvana valtion ja yhteisön välillä. Yhteisö on huolissaan, että viittomakieliset sivuutettaisiin prosessissa ja korostaa, että heidän osallisuus prosessin kulussa on keskeistä. Lisäksi järjestöt nostivat myös kysymykset siitä, miten oikeat henkilöt saadaan oikeille paikoille prosessissa ja miten järjestöt ovat mukana nimittämistyössä.

Puheenjohtaja vastasi, että parlamentaarisen seurantaryhmän tarkoituksena olisi toimia ikään kuin valtioneuvoston vahtikoirana. Prosessi on monitahoinen ja haastava ja siksi kaivattaisiin seurantaryhmää. Parlamentaarisia seurantaryhmiä on perinteisesti käytetty laajoissa uudistuksissa yleisenä foorumina, joka pitää kansanedustajat prosessissa mukana. Puheenjohtaja totesi myös, että jos halutaan Kelan olevan prosessissa mukana, olisi seurantaryhmä hyvä olla olemassa.

Corinna Tammenmaa oikeusministeriöstä nosti esille, että on hyvä mennä yhteisön ehdoilla. Riippumattomuudesta Tammenmaa totesi, että se tarkoittaa budjettiriippumattomuutta ja sitä, että sihteeristön jäsenet pystyvät ilmaisemaan omat näkemyksensä ja tuomaan esille epämiellyttäviäkin asioita ilman, että pitää kysellä lupaa muualta.

Yhteisö piti hyvänä ajatuksena, että seurantaryhmä toimii ns. vahtikoirana ja sihteeristö saa ilmaista vapaasti omat näkemyksensä. Samalla pitää varmistaa yhteisön osallisuus. Sihteeristö ei saisi olla niin riippumaton, että voisivat sivuuttaa yhteisön kanssa käytävän keskustelun. Sihteeristössä tulee olla kuurojen ja viittomakielisten yhteisön jäseniä mukana.

Keskusteltiin myös siitä, näkyykö kielinäkökulma riittävästi mallissa. Todettiin, että kielellinen yhdenvertaisuus olisi syytä sanoittaa selkeästi. Seurantaryhmä sijoitetaan

mallin kuvassa selkeämmin siten, ettei tulisi väärinkäsityksiä sen roolista. Sen tehtävänä on seurata prosessin kulkua, ei toimia ylimpänä valvojana.

Toiseksi yhteisöstä ehdotettiin, että mallissa mainittua tukiryhmää nimitettäisiinkin ohjausryhmäksi, sillä tukiryhmä on nimenä hieman vieras.

Kolmanneksi yhteisöstä kysyttiin, kuka ottaa vetovastuun sihteeristön toimenpide-ehdotusten toimeenpanosta. Puheenjohtaja totesi kysymyksen olevan tärkeä, sillä prosessin avulla halutaan saada konkreettinen muutos aikaiseksi. Puheenjohtajan mukaan valtioneuvoston sitoutuessa prosessiin toimenpide-ehdotukset menevät valtioneuvoston käsittelyyn, mistä ne delegoidaan toimenpiteitä toteuttaville ministeriöille. Toimenpide-ehdotusten on oltava realistisia, jotta ne voidaan viedä eteenpäin. Puheenjohtaja totesi, että realismi on tärkeää, jotta säilyisi onnistumisen kierre ja painotti, että tuleva hallitus päättää minkälainen mekanismi ja toimintakulttuuri prosessille rakennetaan. Valmistelevan työn todettiin olevan tärkeää työn toteuttamiseksi. Ohjausryhmä ja seurantaryhmä ovat omalta osaltaan mukana luomassa toimeenpanon edellytysten rakenteita.

Neljänneksi yhteisö oli pohtinut, voisiko psykososiaalisen tuen irrottaa sihteeristöstä, johon se oli kiinnitetty mallikuviossa. Saamelaisten totuus- ja sovintoprosessin heikkoutena oli ollut psykososiaalisen tuen kytkeminen komissioon. Myös vertaistuki on edelleen avoin kysymys. Yhteisö pohti vielä, miten nimitykset sihteeristöön tehdään. Tärkeää on saada oikeat ihmiset oikeaan paikkaan ja siksi pitäisi miettiä minkälaisen prosessin kautta nimitykset tehdään. Kilpailutusmenettelyä ei nähdä toimivaksi. Sihteeristön kokoonpanon kannalta pitää myös miettiä resursseja, sillä tarvitaan mm. käännöstyötä, tulkkeja ja viestijöitä. Kielikysymys on keskeinen sihteeristöä valittaessa.

Tea Hoffrén STM:stä totesi, että psykososiaalinen tuki voisi olla mallissa ihan omana palikkanaan ja toimia tärkeänä itsenäisenä osana. Vertaistuki voisi olla sihteeristöä lähempänä (esim. kuulemisissa).

Taina Kulmala valtioneuvoston kansliasta kertoi prosessille arvioiduista resursseista. Prosessille on varattu kuluvalle vuodelle 438 000 €, jotka ovat siirtyviä määrärahoja. Palkkamenoihin on arvioitu kaksi henkilötyövuotta ja sihteeristön rahoja n. 100 000 € vuodessa. Lisäksi muihin kuluihin kuten tulkkaukseen ja matkakuluihin on arvioitu vajaat 200 000 €. Nämä arviot perustuvat saamelaisten prosessiin. Psykososiaalisen tuen osuus on vielä auki.

Tammenmaa esitti kysymyksen yhteisölle. Miten he näkevät sihteeristön roolin? Miten paljon sihteeristö lopulta dokumentoi ja tekee raportteja ottaen huomioon ”Viitotut muistot” -raportin? Tammenmaa totesi, että hän näkee tärkeänä sen, että yksittäiset ihmiset pääsevät käsittelemään traumoja.

Yhteisöstä kerrottiin, että CODA-henkilöt mukaan lukien Suomessa on viittomakielisiä n. 10 000-12 000. ”Viitotut muistot” –hankkeeseen tuli n. 124 vastausta verkkokyselyssä ja yksilöhaastatteluja 10. Tämä tarkoittaa, että vain pieni osa yhteisöstä on tavoitettu hankkeen aikana. Nyt on käynnissä prosessista riippumaton hanke, joka tavoittaa yli sata henkilöä ja keskittyy koulukokemuksiin. Lisäksi nostettiin esille ajatus, että ohjausryhmässä voisi olla mukana tutkija, joko kuurojen ja viittomakielisten yhteisön tai valtion puolelta.

Puheenjohtaja totesi, että välttääksemme liian jäykän prosessin tulisi yksityiskohtaiset menettelytavat jättää prosessin päätettäväksi.

3. Asettamispäätösluonnos / mandaattiluonnos

Siirryttiin keskustelemaan mandaattiasiakirjasta ja asettamispäätöksestä. Pamela Sarasmo oikeusministeriöstä esitteli luonnokset. Ajatuksena on, että mandaattiasiakirjassa kerrottaisiin syvällisemmin prosessin luonteesta ja muista asioista, jotka ovat tulleet esille kokouksissakin, kuten osallisuus ja riippumattomuus. Asettamispäätökseen on otettu mallia saamelaisten totuus- ja sovintoprosessin asettamispäätöksestä. Asettamispäätöksen luonnoksessa luki työryhmä, mutta todettiin, että yhteisön nostama sihteeristö olisi parempi nimitys. Toimikausi on myös edelleen avoinna, puhetta on ollut seuraavasta hallituskaudesta. Asettamispäätökseen sisältyvässä taustoituksessa viitataan Marinin hallitusohjelmaan ja ”Viitotut muistot” –raporttiin. Taustoituksessa todetaan myös, että prosessin suunnittelua on tehty valtion ja yhteisön välisellä yhteistyöllä. Taustoituksen sanoitusta voisi katsoa tarkemmin. Asettamispäätöksen tavoitteissa ja tehtävissä on mainittu itsenäisyys ja riippumattomuus, mutta osallisuuden voisi vielä lisätä. Lisäksi tavoitteiksi ja tehtäviksi on kirjattu asettamispäätösluonnokseen muun muassa, että tarkoitus on tunnistaa syrjiviä rakenteita ja ehdottaa toimenpiteitä, lisätä kulttuurin ja viittomakielen tuntemusta. Tietämyksen lisääminen yhteiskunnassa on iso osa prosessia, jotta sovintoon voidaan päästä. Sanamuotoja pitää kuitenkin tarkentaa ja pitää katsoa, että asiakirja on selkeä ja looginen. Sarasmo jatkoi, että on hyvä käydä pohdintaa sihteeristön roolista liittyen psykososiaalisen tukeen ja vertaistukeen. Lisäksi työryhmän väliraportit voisi määritellä tarkemmin. Kokoonpanosta ei ole vielä mainintaa, ja siitä pitää puhua ja mahdollisesti laittaa mandaattiasiakirjan puolelle.

Asettamispäätöksen keskeinen osa on se, kenet nimitetään, mihin tehtävään ja kuinka pitkäksi ajaksi. Päätettiin, että kokousta seuranneen viikon perjantaina lähetetään työstetympi luonnos mandaattiasiakirjasta ja asettamispäätöksestä yhteisölle kommentoitavaksi. Idea on, että ne saadaan hyväksyttyä työryhmän viimeisessä kokouksessa 21.6.

Keskustelu mandaattiasiakirjasta ja asettamispäätöksestä jatkui. Keskustelussa pohdittiin näiden kahden suhdetta, mitä tulisi sisällyttää mihin ja luonnoksen sanamuotoja. Nostettiin esille, että voitaisiin tehdä mandaatti, joka muuraisi peruskiven työlle ja asettamispäätös kuvaisi rakenteen ja tehtävät, koska asettamispäätöstä on helpompi muuttaa, kuin mandaattiasiakirjaa. Yhteisöstä nostettiin esille, että luonnos vaikuttaa mukailevan käytyjä keskusteluja, mutta ilmaistiin myös huoli sihteeristön kokoonpanosta ja toimikentästä. Yhteisöstä todettiin myös, että viittomakielisten osallisuus tulee näkyä mandaattiasiakirjassa. Lopuksi todettiin, että valmistelevan työryhmän työ tulee päätymään kesäkuussa ja ennen sitä tulisi saada valmisteleva työ siihen pisteeseen, että asiakirjoissa olisi työryhmän yhteinen näkemys. Tuleva hallitus keskustelee työryhmän työn pohjalta yhteisön kanssa heidän yhteisestä näkemyksestä. Yhteisöt lähettävät kirjalliset kommenttinsa asettamispäätöksestä ja mandaattiasiakirjasta ennen seuraavaa kokousta.

4. Seuraava kokous ja kokouksen päättäminen

Seuraavan kokouksen alustava päivämäärä siirrettiin keskiviikolle 21.6 klo 9-12. Kokous järjestetään hybridinä.

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 12.03.